

ფრაგეოლოგიური ერთეულები ტაოს დიალექტში

PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE TAO DIALECT

ეკა დადიანი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქუთაისი, საქართველო

Eka Dadiani

Akaki Tsereteli State University
Kutaisi, Georgia

აბსტრაქტი

ისტორიულ ტაოში საუკუნეების განმავლობაში თურქული ენის ძლიერი გავლენის შედეგად, სამწუხაროდ, ქართული ენის პოზიციები ნელ-ნელა სუსტდება, რაც ასიმილაციის უწყვეტ პროცესზე მიანიშნებს. ტაოში ოფიციალური ურთიერთობის ენა თურქულია, რომელიც თურქეთის სახელმწიფო ენაა და ყველა სფეროში ფუნქციონირებს, ქართული კი ოჯახში, შინაურ გარემოში გამოიყენება და აქაც ქართულს არცთუ იშვიათად თურქული უწევს მეტოქეობას. მიუხედავად არათანაბარი ბილინგვური გარემოსი, ტაოს მაღალმთიან სოფლებში (ხევაი, ქვაბაი, ბალხი) მცხოვრებ ქართველთა მეტყველებაში დღემდე მეტ-ნაკლებად დაცულია ქართული ენის ძირითადი მახასიათებლები. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა ლექსიკა.

კვლევისას გამოვიყენეთ სავსე პირობებში, დიალექტოლოგიური ექსპედიციების პერიოდში, 2006-2025 წლებში ტაოში, პარხლისწყლის ხეობის ქართულ სოფლებში, ადგილობრივი ქართველებისგან ჩაწერილი დიალექტური ტექსტები (აუდიო- და ვიდეომასალა). ტაოურის მონაცემები შედარებულია ქართული სალიტერატურო ენისა და დიალექტების მასალასთან დაწარმოჩენილია ამ მხრივ არსებული მსგავსება-განსხვავებები.

ტაოურ დიალექტში დადასტურებული ხატოვანი ფრაზები, ანდაზა-შეგონებანი და მყარი გამოთქმები ძირითადად საერთოქართულია; გვხვდება ქართულ სალიტერატურო ენასა და კილოებში; მათი ნაწილი ტაოურში გარკვეული სტრუქტურული თუ სემანტიკური ცვლილებით იხმარება. ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა ნაწილი ტაოური მეტყველებისთვის სპეციფიკური ჩანს. ისინი საკუთრივ დიალექტურია ან კიდევ თურქული ენის მეშვეობით გაჩნდა.

განალიზებული ლექსიკური მასალა მნიშვნელოვანია ტაოელ ქართველთა ენის, ისტორიისა და კულტურის შესწავლის კუთხით.

მასში ირეკლება ტაოელ ქართველთა ენობრივ-ეთნიკური იდენტობის მნიშვნელოვანი წახნაგები, ტაოს ისტორიისა და თანამედროვე ყოფის ამსახველი მოვლენები, სოციალური ურთიერთობები... გამოთქმებში შეიმჩნევა თურქული ენის გავლენაც: ზოგან ქართული სიტყვა თურქული მასალით არის შეცვლილი. მსგავსი გამოთქმები ტაოში არსებულ ენობრივ ვითარებას გამოხატავს და ქართული და თურქული ენობრივ-კულტურული ინტერფერენციის პროცესს გვიჩვენებს.

საკვანძო სიტყვები: ქართული დიალექტოლოგია, ტაოური დიალექტი, დიალექტური ლექსიკა, ფრაზეოლოგიზმები.

ABSTRACT

Over the centuries, the strong influence of Turkish in historical Tao has gradually weakened the position of the Georgian language, pointing to an ongoing process of assimilation. Turkish operates as the official language of communication in Tao, functioning as the state language of the Republic of Turkey across institutional and public spheres, while Georgian is largely restricted to intra-familial and domestic contexts, where it frequently encounters competition from Turkish. Despite this unequal bilingual environment, the speech of Georgians living in the highland villages of Tao (Khevai, Kvabai, Balkhi) has to some extent preserved essential features of the Georgian language. In this regard, the vocabulary is of particular interest.

The research draws upon dialectal texts (audio and video materials) recorded in situ from local Georgian speakers during dialectological expeditions conducted between 2006 and 2025 in Tao, particularly in the Georgian villages of the Parkhlistskali Valley. The Tao data have been compared with materials from the Georgian literary language and other Georgian dialects, and the resulting correspondences and divergences have been presented.

The figurative phraseological units, proverbs, admonitory sayings, and fixed expressions attested in the Tao dialect are predominantly common Georgian in origin; they are also found in the Georgian literary language and in other dialects. Certain units, however, display structural or semantic variation in Tao usage. Some of the phraseological units appear to be specific to Tao speech, either as authentically dialectal constructions or contact-induced developments shaped by Turkish linguistic influence.

The analyzed lexical material is important for the study of the language, history, and culture of the Georgians of Tao. It reflects important aspects of the linguistic and ethnic identity of Tao's indigenous Georgian population, along with Tao's historical developments and contemporary socio-cultural dynamics. The presence of Turkish influence is observable in certain expressions, where Georgian words have been replaced by Turkish forms. Such constructions reflect the current linguistic situation in Tao and show the ongoing process of Georgian-Turkish linguistic and cultural interference.

Keywords: Georgian dialectology, Tao dialect, dialect vocabulary, phraseological units.

შესავალი

ტაოური დიალექტი გამოირჩევა არქაიზმებით, ენობრივი მრავალფეროვნებით. თურქულ ენობრივ გარემოში არსებობამ ტაოელ ქართველთა მეტყველებას თავისებური დალი დაასვა: საუკუნეების განმავლობაში დიალექტში გაჩნდა უცხოური (ძირითადად თურქული) წარმომავლობის ლექსიკური ერთეულები / გამოთქმები, რომლებიც ხშირად ქართულის პარალელურად იხმარება, ზოგჯერ კი თურქული ვარიანტი მთლიანად ცვლის ქართული სიტყვასფორმებს, რაც, სამწუხაროდ, ქართული ენის პოზიციების შესუსტებასა და ასიმილაციის უწყვეტ პროცესზე მიანიშნებს. ტაოში ოფიციალური ურთიერთობის ენა, რა თქმა უნდა, თურქულია, რომელიც თურქეთის სახელმწიფო ენაა და ყველა სფეროში ფუნქციონირებს, ქართული კი ოჯახში, შინაურ გარემოში გამოიყენება და აქაც ქართულს არცთუ იშვიათად თურქული უწევს მეტოქეობას. მიუხედავად არათანაბარი ბილინგვური გარემოსი, ტაოს მაღალმთიან სოფლებში (ხევაი, ქვაბაი, ბალხი) მცხოვრებ ქართველთა მეტყველებაში დღემდე მეტ-ნაკლებად დაცულია ქართული ენის ძირითადი მახასიათებლები. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა ლექსიკა.

კვლევის მეთოდები

კვლევა ჩატარდა სხვადასხვა მეთოდის გამოყენებით. სავსე პირობებში, დიალექტოლოგიური ექსპედიციების პერიოდში, ტაოს სოფლებში ადგილობრივი ქართველებისგან ჩავიწერეთ აუდიო- და ვიდეომასალა; დავამუშავეთ დიალექტური მეტყველების ნიმუშები, სისტემატიზებული მასალა აღვწერეთ და შევუდარეთ ქართული სალიტერატურო ენისა და დიალექტების მონაცემებს. გავაანალიზეთ როგორც საერთოქართული, ისე ტაოური დიალექტისთვის დამახასიათებელი ფაქტები, წარმოვაჩინეთ ტაოური მეტყველების თავისებურებანი.

მსჯელობა

ტაოური ფრაზეოლოგიზმების ნიმუშები წარმოდგენილია გამოქვეყნებულ სამეცნიერო კვლევებსა და დიალექტურ ტექსტებში (ფუტკარაძე 1993; ფალავა... 2020; ფალავა... 2024). ჩვენ ტაოს ქართულენოვან სოფლებში ჩავიწერეთ არაერთი ხატოვანი ფრაზა, ანდაზა-შეგონება და მყარი გამოთქმა. ისინი ძირითადად საერთოქართულია, გვხვდება ქართულ სალიტერატურო ენასა და კილოებში; მათი ნაწილი ტაოურში გარკვეული სტრუქტურული თუსემანტიკური ცვლილებით იხმარება. ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა ნაწილი ტაოური დიალექტისთვის სპეციფიკური ჩანს. ისინი საკუთრივ დიალექტურია ან კიდევ თურქული ენის მეშვეობით გაჩნდა. ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში ირეკლება ტაოელ ქართველთა ყოფა-ცხოვრების სხვადასხვა მხარე, მათი მსოფლალქმა, ეთნოკულტურული რეალიები, ენობრივი კანონზომიერებები...

I. იდიომატური გამოთქმები

ტაოელ ქართველთა მეტყველებაში აქტიურად გამოიყენება იდიომატური გამოთქმები.

„იდიომი არის შესიტყვების ფორმის მქონე დაუშლელი ლექსიკური ერთეული, რომლის მნიშვნელობა არ გამომდინარეობს კომპონენტების მნიშვნელობათა ჯამიდან“ (ონიანი 1966, 1-2). იდიომი ფორმით შესიტყვებაა

– შედგება ორი ან მეტი გრამატიკულად გაფორმებული სიტყვისაგან, მაგრამ მნიშვნელობის მიხედვით ერთ სიტყვას უტოლდება – სემანტიკურად ის სიტყვის ეკვივალენცია (იქვე, 8).

1. იდიომები, რომლებიც საერთოქართულია:

გულის გასკდომა – ძალიან განერვიულება: *გული გიმისკდა* (ბალხი, 2025).

შდრ. **გულის გასკდომა** – შეშინება, შეძრწუნება (ონიანი 1966: 39).

გულის დაწვა – დამწუხრება, ტკივილი: *გული გეწვის*, ამა თუაღ წყალი მოვა, ტირი, ამა ისე წმიანა არ იტირებენ (ქვაბაი, 2016).

შდრ. **გულის დაწვა** – წყენა, გულის ტკენა, გულის დაწყვეტა; გულის დათუთქვა (ონიანი 1966: 42); დადარდიანება, დამწუხრება, დანაღვლიანება (სახოკია 1979: 113).

გული გენტება – გაწუხება, განიცდი, გტკივა: *გული გენტება*, ამა რა იქამ, ტირილით უკან ვერ მეიყვან (ქვაბაი, 2016).

გულის ანთება „წყენის, გაბრაზების“ მნიშვნელობით: „ხაფი არ მაჭამე, *გული მენტება* შენზეო“ (*გული მენტება* – გავჰერსდი შენზეო, ი თქმაა) / სადიყანა/ (ფაღავა... 2024: 136).

შდრ. სალიტერატურო ქართულსა და დიალექტებში შესაბამისი სემანტიკით გამოიყენება: **გულის ტკენა** – წყენა, დანაღვლიანება, შეწუხება, გულის დაწყვეტა (ონიანი 1966: 46); წყენინება, ცუდ გუნებაზე დაყენება, გაჯავრება (სახოკია 1979: 115).

თვალი დარჩომა – მოსწონება: მოატყულა, აქვერ იერზე *თვალი დარჩომა* (ქვაბაი, 2017).

შდრ. **თვალის დარჩენა** (ვინმეზე, რამეზე) – ძალიან მოწონება (ვისიმე, რისამე) (ონიანი 1966: 92). თვალი ზედ რჩებოდა – მეტად ლამაზი, მეტად მშვენიერი იყო (სახოკია 1979: 257).

ფეხზე ძინავს – მოდუნებულია, მოუცლელია გამო ვერ ახერხებს ნორმალურ ძილს: *ფეხზე ძინავხარ*, ვძინავარ (ბალხი, 2022).

თავის დაკარგვა – არაადეკვატური, უკონტროლო ქცევა: კაცმა რახი შესვა, თა(ვ)ი დუკარგია (ბალხი, 2025).

პირის გაშავება – შერცხვენა, სიკვდილი. მერთმა *პირი გიგიშაოს!* (წყევლა) (ხევაი, 2012).

შდრ. **პირის გაშავება** – თავის შერცხვენა (ონიანი 1966: 126); პირშავი – დამნაშავე, მტყუანი, უნამუსო, უსინდისო, უსირცხვილო, უპირწყლო, სახელგატეხილი, უპირული (სახოკია 1979: 499).

პურ-წყალზე დასმა – გამდიდრება, კარგი ცხოვრება: ღმერთმა კაჲ *პურ-წყალზე დასვას* (ხევაი, 2017).

შდრ. **პურსა და წყალზე ყოფნა** – სხვის კმაყოფაზე ცხოვრება, სხვისი ხარჯით არსებობა, სამოწყალოდ დარჩენა, სხვისი შესანახი (სახოკია 1979: 507).

სულის გაყრა – მოკვლა, განადგურება, ბოლოს მოღება: *სული გუაყრევნიეთ* ქართოლსა, ი აღარ გეიზდება, იმდენი მახვართეთ; ჯარ დავკლავთ, ისე *სულ გაყრის* (ქვაბაი, 2015).

შდრ. **სულთა გაყრა** – სიკვდილი (სახოკია 1979: 593).

სულის ჩადგომა – მოლონიერება, მოსულიერება, გამოცოცხლება: საჭმელ ქი შიჭამ, ოფ, *სული ჩიმიდგაო* (ხევაი, 2015).

შდრ. **სულის ჩადგმა** – სიცოცხლისუნარიანობის, ძალ-ღონის მომატება; დახმარება, ფეხის ადგმევინება; ფეხის ადგმა (ონიანი 1966: 144); გაჭირვების დროს შველა, დახმარება, უბედურების ამორება, სიკვდილისაგან გადარჩენა (ავადმყოფობისა), დასრულება რისამე (სახოკია 1979: 599).

ტაოურში „მოლონიერების, გამოცოცხლების“ მნიშვნელობით გვხვდება აგრეთვე:

სულზე მოსვლა / ჯანზე მოსვლა: ხო, სულზე მოხვალ, ჯანზე; ო, *ჯანზე მოხვალ*, ი კაი საჭმელია; *სულზე მოხვალ* და, გაყუთილდები, იალუზია (ხევაი, 2015).

შდრ. **სულად მოსვლა / სულად მოქცევა** – მოსულიერება უგრძნობელისა გრძნობად მოყვანა (სახოკია 1979: 591); სულობას მოსვლა – მოსულიერება, გრძნობათა დაბრუნება, გამხნევება; სიცოცხლე, არსებობა (იქვე: 601).

შდრ. **ჯანზე მოვიდა** – მოლონიერდა, მომაგრდა (ქეგლ); **ჯანზე მოსვლა** – განკურნება (ნეიმანი 1978: 554).

ყურს უგდებს – უსმენს: ყურ უგდებ, ბევრ *ყურ უგდებ* და ცქტიტა ხვაათოფთ, ზაბა ვერ მიმხტთარვართ (ხევაი, 2012); ჩვე *ყურ უგდეთ* (დევეთისა, 2025).

შდრ. **ყურის (და)გდება** – მოსმენა, ყურის მიპყრობა; ყურადღების მიქცევა (ონიანი 1966: 165); არაფრის კეთება, სიზარმაცე (სახოკია 1979: 729).

მე მივალ, **ფეხები არ მივაო** (ქვაბაი, 2022).

შდრ. **ფეხები უკან რჩება** – მისვლა ეზარება, სადმე წასვლა უჭირს, უმძიმს (ონიანი 1966: 150); წასვლა არ უნდა, ყოყმანობს, ვერ გაუბედნია რისამე გაკეთება, გინა თქმა (სახოკია 1979: 650).

ხელის დარევა – ხელის ხლება, რამის დაშავება: ნენეჲ იარენობდა ქი, შემეყუჩაო, ჩვენ *ხელ არ გვირეისო* (ქვაბაი, 2012).

შდრ. **ხელი არ ურევნიან** ნიშნავს: ხელი არ უხლიათ, არაფერი დაუშავებიათ: ქალებთან *ხელი არ ურევნიან...* თქვენ ჩვენი სისხლიდან ხართო და *ხელი არ ურევნიან* ვინმესთვის... გურჯი მილეთიზა ხელი არ ურევნიან /ქუაბაგი/ (ფაღავა... 2024: 138).

შდრ. **ხელის დარევა** – ჯობნა, მორევა, დაუფლება (ონიანი 1966: 190).

ხელში მიგივა – მოგეცემა: თუ რამ იქამ, *მიგივა ხელჩი* (ხევაი, 2022).

შდრ. **ხელში ჩავარდნა** – (ვისიმე) მფლობელობაში გადასვლა, (ვისიმე) საკუთრებად ან ტყვედ გახდომა (ონიანი 1966: 193); სხვის კუთვნილებად გახდომა, სხვის ნება-სურვილზე გავლა, საკუთარი ნებისყოფის დაკარგვა, ვისამე უფლების ქვეშ მოყოლა (სახოკია 1979: 930).

ჩუმ არ გამეღებენ – ჩუმადაა, ხმას არ იღებს. იმასაც *ჩუმი არ ამულია* (ბალხი, 2022); ი დედა ფუტკარ, ემე ჩავა, კჷამლი, დაჩუმდება, მერესაც *ჩუმ არ გამეღებენ* (ხევაი, 2016).

შდრ. **ხმის ამოღება** – ერთხანს დუმილის შემდეგ ლაპარაკი (სახოკია 1979: 938); ენის ამოღება – ხმის ამოღება, რისამე თქმა, კრინტის დაძვრა (ონიანი 1966: 63).

2. იდიომები, რომლებიც ტაოური დიალექტისთვის არის დამახასიათებელი. მათი ნაწილი საკუთრივ დიალექტის წიაღში ჩანს გაჩენილი, ნაწილი კი თურქულ ენასთან უშუალო კონტაქტის შედეგია. ზოგი გამოთქმა ფართოდაა გავრცელებული ტაოში, ზოგი კი შედარებით იშვიათად გვხვდება. საილუსტრაციო ნიმუშები:

აკვნის რწევა – ბევრი შრომა, რთული საქმის კეთება, შრომისგან ძალიან დაღლა: ჩვენში ისე იტყვიან, თუ ა(რ) დეიძინე, *აკვანი აწიე?* – ეტყვიან (ხევია, 2014).

დუნიაზე მოსვლა – დაბადება: ღენჭი (ბიჭი) *დუნიაზე მოსულა* (ელიასხევი, 2025).

თავის გასწორება – გააზრება, დაფიქრება: ერთი *თავი გასწორდეს*, გითხრა (ბალხი, 2025).

თვალი მიყო – თვალთ მანიშნა, თვალი ჩამიკრა (ბალხი, 2022).

თვალ წყალი მოვა – თვალებიდან ცრემლი წამოვა. ჩუმა იტირებ და, *თვალ წყალი არ დადგება* ზათენ, წომოვა და ისე ჯმით ვერ იტირებ, სირცხვილია; გული გეწვის, ამა *თვალ წყალი მოვა*, ტირი, ამა ისე ჯმიანა არ იტირებენ (ქვაბაი, 2016).

თვალი უქნია – დამწიფებულა (ახალ დამწიფებულ ხილზე იტყვიან): *თვალი უქნია*, შექნილა [ბალი] (ბალხი, 2022).

თვალეზში სანათი მოიდა – თვალეზში გამოვიხედე, მოვსულიერდი. ო, თვალეფში სანათი მოიდა. ჩტე ვიმუშაეფთ, ვიმუშაეფთ, მოალთ ზაბა მშიერი, დაჯდები, შიშჷამ, ოფ, სული ჩიმიდგა, *თვალეფში სანათი მოიდა* (ხევია, 2015).

თმიები დიეყუდა თავშამი – დამბურბგლა (ბალხი, 2025).

შდრ. **თმების ყალყზე დადგომა** – შეშინება, შეძრწუნება; აღელვება, აღშფოთება (ონიანი 1966: 96).

ლაშ იჭირავს – მარხულობს: ე *ლაშ იჭირავს*, ყოლ რასმე არ ჭამსა (დევთისა, 2025).

მეერე (მეორე) დუნიაში წასვლა – გარდაცვალება; **მეერე დუნია** – საიქიო: *მეერე დუნიაში წევდაო*, ესეც დუნია, მეერე დუნიაც არი ზათენ, *მეერე დუნიაში წევდაო*, ვიტყვით, ო, იქ ართუხ ჯეენეთი, ჯეენემი. ამ დუნიაში თუ კაიობა იქამ, ბევრ ნამაზ ილოცავ, იკითხავ, მეერე დუნიაში ჯეენეთ მეიგებ. ამა ა(რ) იკითხავ, ა(რ) ილოცავ, ა(რ) მევგეფთ. ართუხ ჯეენემში გაგუაქანებენ (ხევია, 2015).

მიწა წყალ შესვამს – წყლით გაიჟღინთება, სრულად შეისრუტავს (დევთისა, 2025).

პირ არ აძლევს – არ უყურებს, უბრადაა: გოგო ბიჭ სულა *პირ არ აძლევს*, ოთხ დღე შეიქნაო, *პირ ა(რ) აძლევსო* (ხევია, 2012).

სულის გაწყდომა – გადაღლა, არაქათის გამოცლა: ო, რა ბელა მევლალე, *სული გიმიწყდა* (ხევია, 2015).

სულის შეჭირვება – შეწუხება, ტანჯვა: გეყოფა, *სული შიმიჭირდა* (ქვაბაი, 2017).

ტვიტვირები გახმა – ტუჩები გამიშრა, მომწყურდა: *ტვიტვირები გახმა*, წყალიც არ არი (ქვაბაი, 2013),

ყია გიმიხმა – ყელი გამიშრა: მომწყურდა, ყია გიმიხმა (ხევია, 2013).

შდრ. **ყელის გაშრობა** – მოწყურება (ონიანი 1966: 162).

ხელიდამ, ფეხიდამ ჩომოარდები – დაბერდები, დაუძლურდები, ძალ-ღონე მოგაკლდება: იცოცხლო, *ხელიდამ, ფეხიდამ ჩომოარდები*, ვინ-ნა გიტეროს (გიპატრონოს)? (ქვაბაი, 2017).

II. ანდაზები

ტაოელმა ქართველებმა არაერთი ქართული შეგონება-ანდაზა შემოინახეს. ამასთან, შექმნეს ახალი გამონათქვამებიც.

ერთ კოდში ორი დედა ფუტკარი არ იქნა (ხევაი, 2016).

რაც ენადამ წომია, თავში გავა, ლაშიდამ (ხევაი, 2015).

დედეკაც ემეი [ასაკს] არ კითხვენ, კაცსა მააშს (ხელფასს) (ქვაბაი, 2022).

ყოლი კაცისი ვათანი (სამშობლო) მისთუნ კადა (ქვაბაი, 2022).

ყოლამფერი თავდება, ჰასრეთობა (მონატრება) არ თავდებაო (ქვაბაი, 2022).

უსაქმები (უსაქმურები) მეზერლულში (საფლავში) არიან (ქვაბაი, 2022).

ხარი მოკვტა, ჩიქთი (თურქ. „წყვილი, უღელი“) მეიშალაო (ქვაბაი, 2022).

მოზობელის ბააზე (შესახებ) არ-ნა იხვაათო (ხევაი, 2012).

კარზე გახრაკული, ნახვარზე გახრაკული შეშა სახლა არ-ნა მიიტანო (ხევაი, 2017).

უდავეთო მომსლელი უმინდრო დაჯდებაო (ბალხი, 2012) – დაუპატიჟებელი სტუმარი ადგილის გარეშე დარჩებაო (მინდარი, დაბლა დადებ, ზედან დაჯდები და იმი სახელი მინდარია). თურქ. მინდარი – ქვეშსაგები, ლეიბი. შდრ. მანდარი - სხვათა ენაა, საგებელი (ორბელიანი 1991: 434).

შდრ. **დაუპატიჟებელ სტუმარს აზუჩად აიგდებენო** (ქართული ენის იდიომებისა და ანდაზების ფონდების მონაცემთა ბაზა).

III. მყარი ფრაზები

არც მარტმა ხიერი მიყო, არც აპრილი მთვარემა – გამოხატავს ყოფით, ცხოვრებით გამოწვეულ სინანულსა და უკმაყოფილებას. ჩვენს შეკითხვაზე: – რახან იტყვი ამას? რესპონდენტის პასუხი იყო: – ისე ყოლ ვახთი (ყოველთვის) ვიტყვი, რა ვიცი (ქვაბაი, 2022).

მერთმა ყოლი ხვარათი იცის (ხევაი, 2016).

შდრ. **ერთმა ღმერთმა იცის** – მე (ან ჩვენ) არაფერი ვიცი, ვერას ვიტყვი, რა იქნება, ან რა იყო (სახოკია 1979: 183).

ღმერთს რაცხა დუწერია, ი მოვა (ხევაი, 2022).

დასკვნა

განალიზებული ლექსიკური მასალა მნიშვნელოვანია ტაოელ ქართველთა ენის, ისტორიისა და კულტურის შესწავლის კუთხით. მასში ირეკლება ტაოელ ქართველთა ენობრივ-ეთნიკური იდენტობის მნიშვნელოვანი წახნაგები, ტაოს ისტორიისა და თანამედროვე ყოფის მნიშვნელოვანი მოვლენები, სოციალურ ურთიერთობები... გამოთქმებში ჩანს თურქული ენის გავლენა: ზოგან ქართული სიტყვა თურქული მასალით არის შეცვლილი. მსგავსი გამოთქმები ტაოში არსებულ ენობრივ ვითარებას გამოხატავს და ქართული და თურქული ენობრივ-კულტურული ინტერფერენციის პროცესს გვიჩვენებს.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

ექსპედ. მასალა: სტატიის ავტორის მიერ 2008-2025 წლებში ტაოში ჩაწერილი დიალექტური მასალა. ინახება აწსუ ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტზე არსებულ პროფ. ტარიელ ფუტკარაძის სახელობის ქართველოლოგიის სამეცნიერო-კვლევით ცენტრში.

ნეიმანი 1978: ნეიმანი ალ., ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი. მე-3 გამოცემა: თბილისი, გამომც. „განათლება“.

ონიანი 1966: ონიანი ალ., ქართული იდიომები. გამომც. „ნაკადული“, თბილისი. <http://openlibrary.ge/bitstream/123456789/9100/1/Kartuli%20idiomebi-oniani.pdf> დამოწმება: 10.02.2026.

ორბელიანი 1991: ორბელიანი ს.-ს., ლექსიკონი ქართული. ტ. I. თბილისი, გამომც. „მერანი“.

სახოკია 1979: სახოკია თ., ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი. თბილისი, გამომც. „მერანი“.

ფაღავა.. 2020: ფაღავა მ., ცინცაძე მ., ბარამიძე მ., ჩოხარაძე მ., შიოშვილი შ., ხალვაში რ., მგელაძე ნ., შაშიკაძე ზ., ხალვაში მ., ჩხვიმიანი ჯ., კარალიძე ჯ., ტაო (მონოგრაფია). გამომც. „მერიდიანი“, ბათუმი.

ფაღავა.. 2024: ფაღავა მ., ცინცაძე მ., ბარამიძე მ., ქართული ენის ტაოური დიალექტი (გამოკვლევა, მასალები, ლექსიკონი). გამომც. „მერიდიანი“, ბათუმი.

ფუტკარაძე 1993: ფუტკარაძე შ., ჩვენებურების ქართული, წიგნი I. გამომც. „აჭარა“, ბათუმი.

ქართული ენის იდიომებისა და ანდაზების ფონდების მონაცემთა ბაზა <https://idioms.tsu.ge/?cat=18> დამოწმება: 14.02.2026.

ქღვ: ქართული დიალექტური კორპუსი (<http://www.corpora.co/#/corpus>). დამოწმება: 14.02.2026.

ქეგლ: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (<https://ena.ge/explanatory-online>). დამოწმება: 14.02.2026.

ჩხენკელი... 2009: ჩხენკელი ჰ., ჩხენკელი ვ., ჩხენკელი ფ., ქართული ანდაზები (ბრძნული გამონათქვამები). თბილისი, გამომც. „საქართველოს მაცნე“. <https://el.ge/articles/616> დამოწმება: 14.02.2026.

References and Sources

Database of Georgian Idioms and Proverbs Funds <https://idioms.tsu.ge/?cat=18> Verification: 14.02.2026.

Georgian Dialect Corpus (<http://www.corpora.co/#/corpus>). Verification: 14.02.2026.

Exped. Material: Dialect material recorded in Tao by the author of the article in 2008-2025. Stored in the Prof. Tariel Putkaradze Scientific-Research Center of Kartvelology at the Faculty of Humanities of the Georgian State University.

Explanatory Dictionary of the Georgian Language (<https://ena.ge/explanatory-online>). Verification: 14.02.2026.

Neiman 1978: Neiman A., Dictionary of Georgian Synonyms. 3rd edition: Tbilisi, Publishing House «Education».

Orbeliani 1991: Orbeliani S.-S., Georgian Dictionary. v. I. Tbilisi, Publishing House «Merani».

Oniani 1966: Oniani A., Georgian Idioms. Publishing House «Nakaduli», Tbilisi, 1966. <http://openlibrary.ge/bitstream/123456789/9100/1/Kartuli%20idiomebi-oniani.pdf> Verification:: 10.02.2026.

Sakhokia 1979: Sakhokia T., Georgian figurative words and expressions. Tbilisi, Publishing House “Merani”.

Paghava.. 2020: Paghava M., Tsintsadze M., Baramidze M., Chokharadze M., Shioshvili Sh., Khalvashi R., Mgeladze N., Shashikadze Z., Khalvashi M., Chkhvimiani J., Karalidze J., Tao (monograph). Publishing House «Meridiani», Batumi.

Paghava.. 2024: Paghava M., Tsintsadze M., Baramidze M., Taoist Dialect of the Georgian Language (Research, Materials, Dictionary). Publishing House «Meridiani», Batumi.

Putkaradze 1993: Putkaradze Sh., Georgian of Our Own, Book I. Publishing House «Adjara», Batumi.